

۲۰۶۵، ۱۲

السلامة العامة

بررسی جرم شناختی جرایم اقتصادی

مطالعه موردی ربا

مؤلف :

اصغر امیر فرهود بناب

سرشناسه	: امیر فرهود بناب، اصغر، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی جرم شناختی جرایم اقتصادی مطالعه موردی ربا/ مولف اصغر امیر فرهود بناب.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات راه دکتری: سنجش و دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۷۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۱-۲۳۶-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۷۵.
موضوع	: ربا و رباخواری
موضوع	: Usury
موضوع	: بهره
موضوع	: Interest
موضوع	: جرایم اقتصادی
موضوع	: Economic offences
موضوع	: جرایم اقتصادی -- ایران
موضوع	: Economic offences -- Iran
رده بندی کنگره	: ۶/۱۹۰BP
رده بندی دیویی	: ۳۷۲/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۸۰۰۹۰۹

سنجش و دانش

www.sanjesh.ir
sanjeshodanesh@iran.ir

عنوان: بررسی جرم شناختی جرایم اقتصادی مطالعه موردی ربا

مولف: اصغر امیر فرهود بناب

ناشر: انتشارات سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

«کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است»

بهاء: ۲۵۰۰۰۰ ریال

مرکز پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پلاک ۱۲۶

تلفن تماس: ۰۲۱-۶۱۲۶

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول.....	۴
مفهوم ربا.....	۴
تعریف ربا.....	۵
گونههای ربا.....	۶
ربا از نظر قرآن.....	۸
ربا از نظر روایات.....	۱۰
روایات نقل شده از حضرت علی (ع).....	۱۱
روایات نقل شده از امام جعفر صادق (ع).....	۱۲
روایات نقل شده از امام کاظم (ع).....	۱۳
روایت نقل شده از امام رضا (ع).....	۱۳
ربا از نظر فقهای اسلامی.....	۱۵
فصل دوم.....	۱۷
ربا جرم اقتصادی.....	۱۷
مفاهیم جرم‌شناسی.....	۱۸
جرم‌انگاری.....	۱۸
جرم اقتصادی.....	۱۹
تأسیس جامعه بین‌المللی جرم‌شناسی اقتصادی.....	۲۳
فلسفه جرم‌شناسی جرایم اقتصادی.....	۲۴
حقوق کیفری اقتصادی.....	۲۵
قوانین کیفری اقتصادی.....	۲۵
عدالت کیفری.....	۲۷
مبانی نظری موضوع.....	۲۸

۲۹	مبانی جرم انگاری جرایم اقتصادی
۳۲	مبانی جرم انگاری ربا
۳۶	فصل سوم
۳۶	تخیل جرم شناختی
۳۶	جرایم اقتصادی
۳۷	ویژگی های جرم شناختی جرایم اقتصادی
۳۸	ویژگی های جرم شناختی اقتصادی ناظر بر مرتکب
۴۰	توزیع مرتکبان: تأثیر سن، جنسیت، سن، طبقه بر مرتکبان
۴۱	مرتکبان و جنسیت
۴۲	سن و مرتکبان
۴۴	ویژگی های جرم شناختی ناظر بر بزه دهنده
۴۴	توزیع بزه دهنده: تأثیر جنسیت، سن، طبقه، بزه دهنده
۴۵	بزه دهنده و جنسیت
۴۷	سن و بزه دهنده
۴۹	ویژگی های اساسی جرایم اقتصادی از منظر مرتکبان
۴۹	رویت پذیری اندک
۵۰	رقم سیاه بالا
۵۲	پویایی
۵۳	برخورداری از اطلاعات خاص
۵۳	پیشگیری از جرایم اقتصادی
۵۴	روند کار برای مدیریت پیشگیری از جرایم در ایران
۵۵	گستره جرایم اقتصادی
۵۵	گستره ملی جرایم اقتصادی
۵۶	گستره فراملی جرایم اقتصادی
۵۷	گستره دامنه خطر جرایم اقتصادی

- ۵۹ گستره جرایم اقتصادی از نظر مکانی
- ۶۱ گستره جرایم اقتصادی از نظر زمانی
- ۶۱ گستره جرایم اقتصادی از نظر بین المللی
- ۶۳ گستره جرایم اقتصادی از نظر مرتکبان
- ۶۳ گستره جرایم اقتصادی از نظر بزه دیده
- ۶۵ بزه‌دیدگان فاقد تأثیر در بزه‌دیدگی
- ۶۵ استعداد بزه‌دیدگی تحت تأثیر شرایط ویژه
- ۶۸ بزه‌دیدگان متأثر در بزه‌دیدگی
- ۶۸ بزه‌دیدگی به واسطه نقش برنده (بزرگی‌های بالفعل)
- ۶۹ بزه‌دیدگی به واسطه ویرانی دید (بزرگی‌های بالقوه)
- ۷۰ ماهیت جرایم اقتصادی
- ۷۱ معیارهای مستقیم
- ۷۳ معیارهای غیر مستقیم
- ۷۵ منابع فارسی

حجم زیادی از قوانین کیفری به جرایم اقتصادی اختصاص دارد. که اصول با ارزشی مانند اصل قانونی بودن جرم و مجازات و تصویب مضیق قوانین باعث شده است که تمامی نظام‌های کیفری به آن توجه نمایند و این موارد را در تصویب قوانین سرلوحه خود قرار دهند. در تصویب قوانین کیفری مربوط به جرایم اقتصادی مانند دیگر قوانین بر تصویب متون روشن، صریح و واضح در جرم‌انگاری جرایم متعدد اقتصادی تأکید شده است. علیرغم وجود سخت‌گیری قانون‌گذار در وضع قوانین مربوط به جرایم اقتصادی، این جرایم در ابعاد و انواع مختلف رخ می‌دهند.

جرایم اقتصادی در اصطلاح عبارتند از جرایمی که علیه اقتصاد کشور ارتکاب می‌یابند یا به این قصد انجام می‌شوند یا در عینا موجب اختلال در نظام اقتصادی کشور می‌شوند (ساک، ۱۳۸۹، ص ۲۵).

جرم اقتصادی جرمی نیست که در زندگی اقتصادی داشته باشد، بلکه جرمی است که آثار و تبعات سوء اقتصادی داشته باشد. اقتصاد در زندگی افراد جامعه، نقش بی‌بدیلی را ایفا می‌کند و به دلیل برخورد مستقیم با زندگی مردم، اساسی بوده و به هیچ عنوان نمی‌توان آن را نادیده گرفت، به نحوی که به نقل از معصومین، نابسامانی در حوزه اقتصاد نه تنها باعث اختلال در حوزه‌های دیگر زندگی می‌شود بلکه دین و معاد انسان را نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.

فساد اقتصادی به متمرکز کردن ثروت‌ها گرایش دارد و نه تنها شکاف میان غنی و فقیر را افزایش می‌دهد که برای مرفهان، ابزارهای نامشروع حفاظت از موقعیت و دفاعشان را تأمین می‌کند. فساد اقتصادی شرایطی را فراهم می‌نماید که در سایه آن، دیگر انواع جرایم تسهیل می‌یابند (لانگست و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۲۶).

جرایم اقتصادی معمولاً در بستر یک بنگاه اقتصادی، مؤسسه یا شرکت رخ می‌دهد. حقوق کیفری اقتصادی هم حقوق کیفری تجاری و هم فراتر از آن می‌باشد. در واقع حقوق کیفری اقتصادی دو رسالت عمده بر عهده دارد: ۱. حمایت از منافع خصوصی افراد، ۲. مدیریت اداره

اقتصاد کشور (تضمین منافع جمعی و منافع دولت). اگر بخواهیم این دو را از هم تفکیک کنیم حقوق کیفری تجاری منافع خصوصی تجار و شرکت‌ها را تضمین می‌کند. در حالی که حقوق کیفری اقتصادی فراتر از منافع یک عده خاص است.

اما ماهیت حقوق کیفری اقتصادی بر اثر اینکه نوع نظام ما از جهت اقتصادی لیبرال یا ارشادی باشد متفاوت است. در نظام ارشادی حضور دولت پررنگ است. لذا حقوق کیفری اقتصادی گسترده‌تر است. ولی، در نظام لیبرال چون حمایت از سرمایه مهم است فی‌المقدور تخلفات اقتصادی با ضمانت اجرای صنفی، اداری و غیر کیفری پاسخ داده می‌شود. در مورد جرایم اقتصادی یک جامعیت در تعریف و مصادیق آن وجود ندارد. ولی راجع به آیین دادرسی خاص جرایم و مجازات‌ها اکثر حقوقدانان به یک جمع‌بندی کلی رسیده‌اند که ذیل حقوق کیفری اقتصادی قرار می‌گیرند.

در حقوق داخلی هیچ‌یک تعریفی از جرم اقتصادی وجود ندارد و با خلاء قانونی روبرو هستیم. در یک رأی دیوان کشور، راننده جرم اقتصادی چنین تعریف شده است: جرم اقتصادی جرمی است که مربوط به تولید، توزیع و جریان و مصرف کالا و تولیدات می‌شود. برای جرایم اقتصادی وجود چهار عامل ضروری است. ۱- بود ساختارها و مبنای اقتصادی سالم، جرم اقتصادی در یک بستر سالم و در قالب قرارداد و روابط اقتصادی و با همکاری نهادهای دولتی یا به صورت مستقل صورت می‌گیرد. در سازمان‌های مافیای که ذاتاً مجرمانه‌اند جرم اقتصادی نداریم. ۲- کنارگذاری عنصر خشونت. ۳- جرم اقتصادی باز نمی‌فرستد طلبی مجرمانه ملازمه دارد. این فرصت‌طلبی ارتباط تنگاتنگی با درجه هوش و صلاحیت حرفه‌ای و شغلی مرتکبین و میزان اعتماد افراد به آنها دارد. این بزهکاران برای جامعه خطرات دترند چون هم جامعه‌پذیرند هم از سازگاری اجتماعی بالایی برخوردارند. ۴- اصولاً در جرایم اقتصادی مرتکبین به دنبال کسب سود و پول هنگفت هستند (نجفی‌ابرنادآبادی، ۱۳۸۵، ص ۸).

در مورد واکنش‌های حقوقی باید گفت ماهیت جرایم اقتصادی طوری است که به قوانین شکلی بعد خاصی داده است. اگر چه هنوز در خصوص تعریف این جرایم و مصادیق آن جامعیتی وجود ندارد. ولی با تلاش حقوقدانان یک جمع‌بندی کلی در این زمینه وجود دارد، که آن را ذیل حقوق کیفری اقتصادی مطرح و تعریف می‌نمایند. در وادی پیشگیری در خصوص

جرایم اقتصادی تدابیر خاص وجود دارد. جرم‌شناسی اقتصادی یک جرم‌شناسی اختصاصی است، یعنی مطالعه یک جرم خاص و علل ارتکاب آن. در خصوص مجرمین اقتصادی روش‌های خاص در مورد اصلاح و جامعه‌پذیری آنها وجود دارد. به همین ترتیب در اسناد بین‌المللی مربوط به جرایم اقتصادی شاهد اختصاص مواد خاص به این جرایم از ابعاد و جنبه‌هایی همچون پیشگیری از جرم و اصلاح و بازپروری مجرمین هستیم. بزهکاران اقتصادی از نظر سازگار بودن با جامعه، فردی عادی و هم‌نوا و همگام با مقررات جامعه است. و از خلاء هنجارهای حاکم بر محیط و بستر کاری خود برای ارتکاب جرم استفاده می‌کنند. یقه‌سفیدها با وجود داشتن امکانات فراوان و توفیق اجتماعی زیاده خواهند و از آنجا که وسایل قانونی را در اختیار ندارند موصول به وسایل و روش‌های غیرقانونی می‌شوند. برای پیشگیری و مبارزه با جرایم اقتصادی باید خلا موجود را رفع کرد. و جامعه را برای ممانعت از ایجاد بستر مناسب برای ارتکاب این جرایم آماده کرد. در واقع ابتدا باید ارزش شناخته شود تا ضد ارزش یعنی همان جرم اقتصادی بررسی گردد. دوم، واقعیت جرم اقتصادی به اثبات برسد تا به ماهیت چیستی آن اندیشید. بنابراین با راهنمایی و توصیه استاد راهنما (جناب آقای دکتر بیگی) و برای رسیدن به یک نتیجه عینی، یکی از انواع از جرایم (۱) به صورت کمی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. ربا در سیستم اقتصادی ما امروزه به روش‌های مختلف به کار می‌رود. متأسفانه در حال حاضر به دلایل مختلف، عموم مردم و حتی نخبگان دانشگاهیان کشور درک درستی از ماهیت ربا ندارند.